

کاربست مدل دهکده اکوتوریسمی جهت بازآفرینی روستاهای هدف گردشگری اکولوژیک (مطالعه موردی: روستای وردیج، استان تهران)

لیلی رازی*، مرجان نعمتی مهر**

1396/10/02

تاریخ دریافت مقاله:

1397/07/24

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

این مقاله با روش تحلیلی- توصیفی و با بررسی و تحلیل متون (روش اسنادی)، به دنبال ارائه مدلی مفهومی برای مدیریت روستاهای هدف گردشگری با پتانسیل‌های خاص اکولوژیک (ارائه مدل ارزیابی دهکده اکوتوریسمی) از طریق ایجاد رابطه‌های دوسویه، میان اصول اکوتوریسم و اجتماعات اکولوژیکی از یک سو و روستاهای گردشگری از سوی دیگر و کاربری آن در روستای هدف گردشگری تهران- وردیج است. این مدل مبتنی بر چهار بعد زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی و حکمرانی- فرهنگی است که نشان می‌دهد هرگونه اقدام کالبدی در چنین روستاهایی می‌بایست با هدف رسیدن به رشد و تعالی در هر چهار بعد مذکور باشد و پرداختن صرف به هریک از ابعاد، از رسیدن به هدف اصلی ایجاد دهکده اکوتوریسمی جلوگیری می‌کند. پس از ارائه این مدل، این مقاله تمام موقعیت‌های ویژگی‌های مرتبط با گردشگری اکوتوریسمی برای بازتعریف روستای وردیج از روستاهای منطقه 22 تهران (معروف به قلمرو عروسک‌های سنگی با داشتن عرصه‌های طبیعی منحصر به فرد) که به‌عنوان روستای هدف گردشگری پایدار در اطراف تهران است را بیان داشته، امکانات و راهبردهای تغییر این سکونتگاه به روستای هدف گردشگری اکولوژیک (دهکده اکوتوریسمی) را ارائه می‌نماید. این خروجی‌ها در روستای وردیج از طریق اجرای فرایند تحلیل شبکه‌ای ANP، انتخاب گزینه بهینه و نهایتاً ارائه اصول ساماندهی روستاهای هدف گردشگری اکولوژیک مبتنی بر چهار بعد تشکیل‌دهنده دهکده اکوتوریسمی بکار گرفته می‌شود. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد تنها آن دسته اقدامات کالبدی که مبتنی بر چهار بعد مذکور باشد، می‌تواند هدف غایی روستاهای هدف گردشگری را تأمین نماید که در این میان، ابعاد جدید پایداری (حکمرانی و فرهنگ) نقشی جدی در ایجاد اجتماع محلی مسئول و حافظ این مقاصد گردشگری ایفا می‌نماید.

کلمات کلیدی: توسعه اکولوژیکی، روستاهای هدف گردشگری، دهکده اکوتوریسمی، روستای وردیج، تهران.

* کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی.

** استادیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی. m_nematimehr@sbu.ac.ir

مقدمه

روستاها به منزله ذخایر استراتژیک انسانی، طبیعی، اقتصادی کشور و نمونه‌ای از سکونتگاه‌های پایدار در گذشته، امروزه با مشکلات اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیط‌زیستی فراوانی اعم از عدم وجود فرصت‌های شغلی و مهاجرت‌ها، از میان رفتن انسجام اجتماعی و اجتماع محلی آن‌ها، آلودگی‌های محیطی و از میان رفتن منابع طبیعی مواجه هستند. در طرح‌های عمرانی کشور نیز، به رغم اولویت طرح‌های توسعه روستایی در برنامه‌های هفت ساله و پنج ساله عمرانی کشور از سال 1327، پس از هفتاد سال کمترین سرمایه‌گذاری معنوی و مادی برای ارزیابی این طرح‌ها صورت نگرفته است و کوشش در حفظ کاربری زمین روستایی در برابر حمله و تجاوز مرزهای شهری امری ناممکن بنظر می‌رسد. صدها و هزاران هکتار از اراضی که سالیان دراز به دست ساکنین در روستاهای خرد و پراکنده کشت و کار می‌شد و زندگی شماری از خانوارها را تأمین می‌کرد به دلیل تمرکز اشتغال در شهر، اینک به حال خود رها شده و یا به اجاره سوداگران زیاد طلب درآمده است (شهبازی، 1389). با این حال انعقاد تفاهمنامه ساماندهی «روستاهای هدف گردشگری»، از سال 1385 در جهت حفظ و هویت‌بخشی روستاهای دارای ظرفیت‌های گردشگری گام برداشته است. این روستاها براساس شاخص‌هایی مانند شناخته شدن آن‌ها به‌عنوان یکی از مقصدهای گردشگری، وجود جاذبه‌های طبیعی و تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی کشور، میزان مسافت روستا تا قطب‌های جمعیتی، میزان گردشگرپذیری در فصول مختلف و وجود خدمات عمومی و رفاهی انتخاب شدند تا با استفاده از قابلیت‌های فراوان گردشگری در روستاهای مختلف کشور، به رفاه اجتماعی و توسعه

فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی در مناطق مختلف کمک کنند (کمائی، 1392). با این حال وضعیت کنونی روستاهای هدف نشان می‌دهد تغییر فزاینده‌ای در توسعه کیفی روستاهای منتخب، مشاهده نشده و در پی نبود زیرساخت‌های مناسب، عدم شناخت کافی از مسائل زیست‌محیطی و فقدان فرهنگ گردشگری، تخریب‌های غیرقابل جبرانی به محیط زیست، معماری و شهرسازی روستاها و نهایتاً اجتماع محلی وارد شده است (جهانیان و زندی، 1390). این امر می‌تواند نشان آن باشد که گردشگری درست در روستاهای هدف بکار گرفته نشده و گردشگری امری جدا از ماهیت روستا دیده شده است. در عصر جدید برنامه‌ریزی گردشگری پایدار، افراد محلی، عمران‌گران و دیگر بنگاه‌ها می‌بایست تنوع بومی، فرهنگی، اجتماعی و زیستی را حفظ، مدیریت و ارتقا بخشند، به این ترتیب انتظار آن می‌رود که در طرح‌های روستاهای هدف گردشگری بازنگری جدی با هدفی فراتر از سازمان‌دهی کالبدی صورت پذیرد. در این راستا، مدل دهکده اکوتوریسمی پیشنهاد شده و در روستای وردیج به صورت موردی بررسی شده است. این روستا واقع در ارتفاعات منطقه 22 تهران هم‌اکنون پذیرای گردشگران و ورزشکاران است، ولیکن با وجود نزدیکی به تهران، چندان شناخته شده نیست و از مشکلات سازمانی، زیرساختی، محیطی، اجتماعی و اقتصادی فراوانی رنج می‌برد.

لذا این مقاله به دنبال پاسخگویی به سه سوال زیر است:

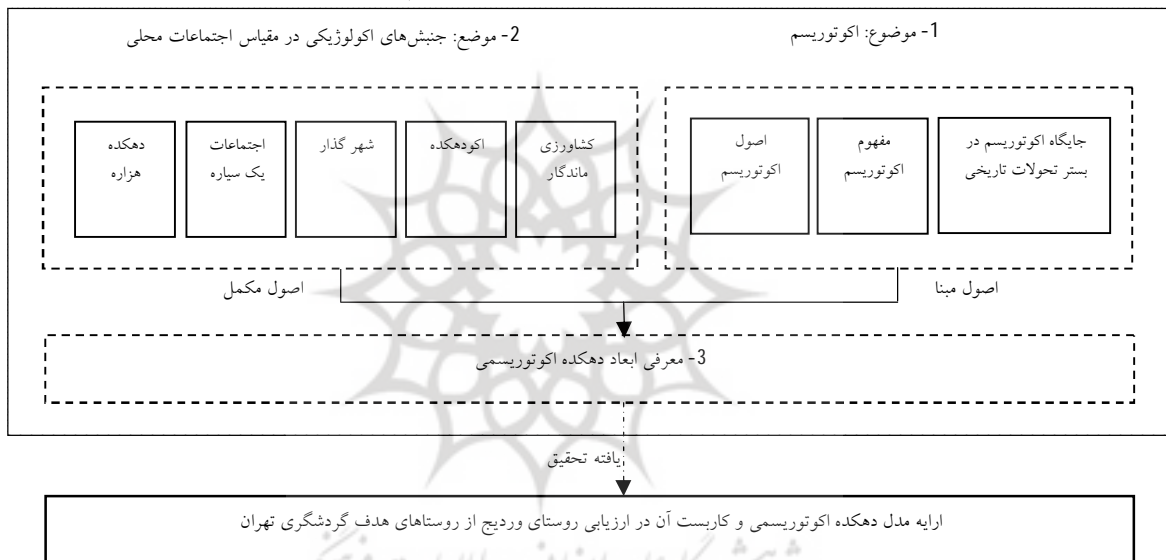
- اصول عام اکوتوریسم و توسعه دهکده‌های اکوتوریسمی چیست؟
- چگونه می‌توان از این اصول در راستای بهبود توسعه روستاهای هدف گردشگری اکولوژیکی (دهکده‌های اکوتوریسمی) گام برداشت؟

مبانی نظری

مبانی نظری این پژوهش با استفاده از روش اسنادی طبق نمودار شماره 1 در سه مرحله انجام شده است. در مرحله اول موضوع اصلی پژوهش «اکوتوریسم» به طور عام مورد بررسی قرار می‌گیرد. در مرحله بعدی، «جنبش‌های اکولوژیکی در مقیاس اجتماعات محلی» مطالعه می‌شود تا با تطبیق دادن این اصول (اصول مبنا و مکمل) ابعاد دهکده اکوتوریسمی به دست آید و نهایتاً در یافته‌های تحقیق به روستاهای هدف گردشگری اکولوژیکی تعمیم داده شود.

چگونه می‌توان این اصول را در روستای مورد پژوهش این تحقیق (روستای وردیج تهران) بکار بست؟ روش تحقیق

این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی است. چرا که در پی توسعه اصول اکوتوریسم در روستاهای هدف این نوع گردشگری و به‌طور خاص، روستای مورد پژوهش وردیج است. روش به‌کار رفته در این پژوهش توصیفی - تحلیلی است که جمع‌آوری داده‌های بخش نظری مقاله با بهره‌گیری از روش اسنادی و کتابخانه‌ای و در بخش عملی، به‌روش میدانی صورت گرفته است.

ن 1. روند مبانی نظری و دستاوردهای تحقیق.

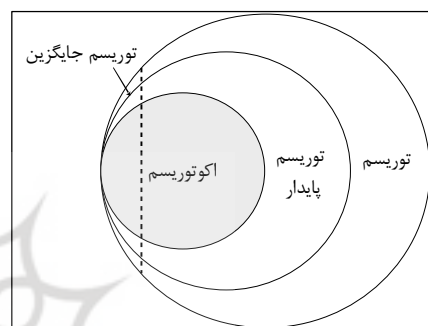
زیست محیطی به صورت عاملی برای درآمدزایی اقتصادی اکثر مناطق و کشورها در نظر گرفته شد و با افزایش فعالیت در تعطیلات و مناسبت‌های خاص منجر به تخریب و فرسایش منابع طبیعی، تأثیرات نامطلوب فرهنگی بر اجتماعات محلی، همچنین افزایش نابرابری‌ها و عدم توزیع عادلانه درآمد‌ها میان ذینفعان شد. این اثرات منفی سبب پیدایش نظرات اصلاحی و انتقادی و نگرش نوینی به نام «توریسم جایگزین» در

اکوتوریسم

جایگاه اکوتوریسم در بستر تحولات تاریخی

توریسم به معنای سفر کردن و اقامت گزیدن با هدف تفریح، کار و ... به مدت کمتر از یک سال در مکان‌هایی خارج از زندگی روزمره است (UNWTO, 2012). ادبیات سیر شکل‌گیری مفهوم توریسم و تعاریف آن نیز با تغییر و تحولات جهانی همگام است. پس از جنگ‌های دهه 1960، توریسم بدون توجه به ملاحظات

دهه 1980 گردید که از مشخصات آن می‌توان به حفظ ارزش‌های طبیعی، اجتماعی و فرهنگی اشاره کرد (Fennell and Dowling, 2003: 2; Wearing and Neil, 1999). در پی این مسائل با مطرح شدن توریسم پایدار در همین دوره، اکوتوریسم با تکیه بر حفظ محیط زیست به‌عنوان یکی از زیرمجموعه‌های "توریسم جایگزین" و با هدف ترویج اصول توسعه پایدار ظهور یافت (Weaver, 2001: 8) (نمودار شماره 2).

ن 2. جایگاه اکوتوریسم در میان انواع دیگر توریسم (Weaver, 2001: 8).

مفهوم اکوتوریسم

با آنکه کمتر از 40 سال از پیدایش این مفهوم می‌گذرد، بیش از 85 تعریف منتشر شده برای آن ارائه شده است (Hill & Gale, 2009: 5) که در جدول شماره 1 گزیده‌ای از این تعاریف آورده شده است. متأخرترین تعریف، اکوتوریسم را به شرح زیر توصیف می‌کند: «اکوتوریسم سفری به مناطق طبیعی است که هدف اصلی آن مشاهده طبیعت از جنبه‌های گیاه‌شناسی، زیست‌شناسی، زمین‌شناسی و جانورشناسی است. معیار اصلی اکوتوریسم ترویج پایداری از طریق حفاظت از منابع طبیعی و با مشارکت افراد بومی است. این سفر موجب احترام گردشگر به طبیعت می‌شود و زمینه یادگیری او را از پدیده‌های طبیعی فراهم می‌سازد.

اکوتوریسم در بردارنده پیامدهای فرهنگی-اجتماعی، زیستی و اقتصادی است ضمن آنکه مدیریت کارآمد این سفر نیازمند در نظر داشتن مسائل اجرایی و برنامه‌ریزی است» (Fennell, 2015: 1).

اصول اکوتوریسم

هرچند در تدقیق اصول این مفهوم هنوز اتفاق نظری وجود ندارد، اما بررسی تعاریف کارشناسان، نهادها و سازمان‌های مختلف می‌تواند در معرفی ابعاد آن تا حد زیادی راهگشا باشد. بدین منظور اصول اکوتوریسم (جدول شماره 2) و میزان اشاره به هریک از مفاهیم، از دیدگاه صاحب‌نظران¹ (نمودار شماره 3) ارائه شده‌اند.

با اقتباس از گزارش فنل (2015) و تکمیل آن، پس از بررسی اصول این مجموعه مشخص است که اگر پیش از سال 2000 حفاظت زیست‌محیطی، مفهوم عام اکوتوریسم بوده ولی آموزش چه در حوزه محیط زیست چه حوزه اجتماع محلی پس از سال 2000 در درجه اول اهمیت قرار می‌گیرد (جدول شماره 2).

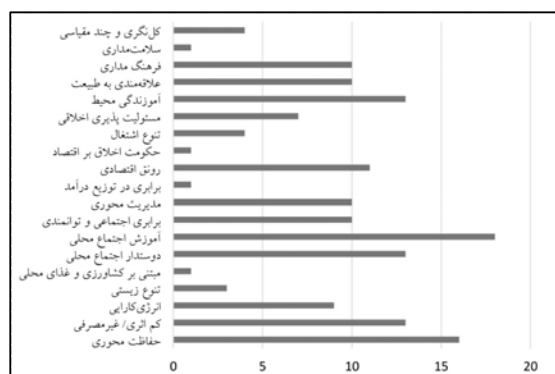
اکوتوریسم با تأکید بر غنی‌سازی تجارب شخصی و آگاهی‌های زیست‌محیطی و با تفسیر محیط، قدردانی از طبیعت، جامعه محلی و فرهنگ بومی را ترویج و با ارائه راه‌حل‌های بلندمدت مرتبط با بازار، مشوق‌های اقتصادی مؤثری برای حفظ و افزایش تنوع زیستی- فرهنگی فراهم آورده و به حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی کمک می‌کند (Bricker, 2013). این مسافرت و دیدار مسئولانه بدون آن که خللی بر مناطق طبیعی وارد کند به‌منظور لذت بردن و درک ارزش‌های طبیعی، فعالیت‌های فرهنگی گذشته و حال در جهت ارتقای حفاظت و تقلیل اثرات سوء گردشگری انجام می‌شود. (Ceballos Lascurain, 1996) و در تلاش است تا اثرات کمی در مناطق حساس، بکر و سالم (و معمولاً حفاظت شده) بجای گذارد (Honey, 2008).

مؤلف / سازمان	تعریف
Ceballos Lascurain (1987)	مسافرت به نواحی طبیعی تقریباً دست نخورده با هدف یادگیری، تحسین و استفاده از مناظر طبیعی، حیات وحش و همچنین نموده‌های فرهنگی گذشته و حال مردم بومی.
IUCN – now called "World Conservation Union". (Brandon, K. 1996)	مسافرت و دیدار مسئولانه که بدون این‌که خللی بر مناطق طبیعی وارد کند به منظور لذت بردن و درک ارزش‌های طبیعی فعالیت‌های فرهنگی گذشته و حال در جهت ارتقای حفاظت و تقلیل اثرات سوء گردشگری انجام می‌شود و زمینه را جهت مشارکت مردم محلی در فعالیت‌های سودمند اقتصادی و اجتماعی فراهم می‌آورد.
Ross & Wall (1999)	شامل حفاظت از محیط‌زیست، آموزش، درآمدزایی و مشارکت محلی است. به‌عبارتی اکوتوریسم از محیط‌زیست حفاظت می‌کند درحالی که موجب ترویج توسعه اجتماعی اقتصادی می‌شود و برای پایداری تلاش می‌کند.
Weaver (2001)	نوعی از گردشگری است که تجارب یادگیری و قدردانی از محیط‌زیست طبیعی را ترویج می‌دهد و یا برخی از اجزای آن، مرتبط با بستر فرهنگی است.
Buckley (2009)	محصولی مبتنی بر طبیعت است که به گونه‌های مدیریت می‌شود که با حداقل تأثیر بر محیط باشد، آموزش زیست‌محیطی و کمک به حفاظت از ویژگی‌های بارز آن است. اکوتوریسم سود خالص برای محیط‌زیست دارد و حفاظت (به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم) بیشتر از اثرات جانبی وارده به محیط‌زیست است.
Honey (2008)	سفر به مناطق حساس، بکر، سالم و معمولاً حفاظت شده که تلاش می‌کند اثرات کم و تقریباً در ابعاد کوچک بر جای بگذارد. اکوتوریسم برای گردشگر یک سفر آموزنده می‌باشد که درآمد آن صرف حفاظت محل شده و مستقیماً در رشد و توسعه اقتصادی و توانمندی سیاسی جوامع محلی تأثیر گذاشته و موجب تکریم فرهنگ‌های گوناگون و حقوق بشری می‌گردد.
Fennell (2015)	سفر با علاقه ویژه به تاریخ طبیعی یک مقصد، نوعی از توریست که طبیعت را در وهله اول با تأکید بر آموزش، پایداری (حفاظت و مشارکت یا منافع افراد محلی) برنامه‌ریزی اخلاقی، توسعه و مدیریت می‌بیند.
The International Ecotourism Society (TIES) (2015)	به معنای سفر مسئولانه به مناطق طبیعی به‌منظور حفاظت از طبیعت و پایداری رفاه مردم محلی و دربرگیرنده تفسیر و آموزش است. آموزش به معنای فراگیر شامل کارکنان و مهمانان است.

ج 1. گزیده‌ای از تعاریف اکوتوریسم.

مؤلف / سازمان	اصول اکوتوریسم	حفاظت محوری	کم‌اثری / غیر مصرفی	انرژی‌کارایی	تنوع زیستی	کشاورزی و غذای محلی	دوستدار اجتماع محلی	آموزش اجتماع محلی	برابری اجتماعی و توانمندی	مدیریت محوری	برابری در توزیع درآمد	رونق اقتصادی	حکومت اخلاق بر اقتصاد	تنوع اشتغال	مسئولیت‌پذیری اخلاقی	آموزندگی محیط	علاقه‌مندی به طبیعت	فرهنگ مداری	سلامت مداری	کل‌نگری و چند مقیاسی
Fennell 2015		✓																		
TIES 2015		✓	✓																	
Raif Buckley 2009		✓	✓																	
Martha Honey 2008		✓	✓																	
Weaver & Lawton 2007		✓		✓																
UNWTO 2002		✓			✓															
UNEP 2002 (wood, 2002)		✓			✓															
Weaver 2001				✓																
Regina Scheyvens 1999						✓														
Ross and Wall 1999		✓																		
Fennell 1999		✓																		
Blamely 1997					✓															
Ceballos Lascurain 1996		✓																		
Wallace & Pierce 1996		✓																		
Goodwin 1996		✓																		
Raif Buckley 1994		✓								✓										
Tickell 1994					✓															
TIES 1991 (wood, 2002)		✓																		
Sadler 1990		✓																		
Fennell & Eagles 1990		✓																		
Ziffer 1989		✓																		
Ceballos Lascurain 1987																				
Heizer 1965																				

ج 2 اصول اکوتوریسم از دیدگاه صاحب‌نظران و مؤسسات.

ن 3. میزان اهمیت هر یک از اصول از دیدگاه صاحب‌نظران مندرج در جدول 3.

روستاهای هدف گردشگری اکولوژیکی (اکوتوریسم) روستاهای هدف گردشگری

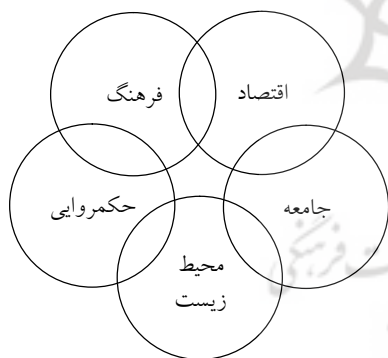
ایده گردشگری روستایی و ارتقای فرهنگ محلی، ایده سند سال 1994، سازمان OECD² با عنوان راهبردهای گردشگری و توسعه روستایی بود که از اهداف آن فراهم آوردن شرایطی برای خارج ساختن روستاها از تخریب و اضمحلال و بازگرداندن تقاضاهای سفر از مقاصد گردشگری معمول چون سواحل، مراکز فرهنگی بزرگ به روستاها و مناطق روستایی خاص بود (OECD, 2001). از ویژگی‌های بارز این نوع گردشگری، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد (OECD, 1994, 14):

- قرارگیری در حوزه‌های روستایی،
- ساخته شده براساس ویژگی‌های خاص محیط روستایی: نهادی با مقیاس کوچک، فضای باز، در تماس با طبیعت و دنیای طبیعی، دارای میراث، جوامع سنتی و شیوه‌های سنتی،
- روستایی به‌لحاظ مقیاس (از نظر ساختمان‌ها و خود سکونتگاه) و بنابراین کوچک مقیاس.
- واجد شخصیتی سنتی، با رشدی آرام و ارگانیک، متصل به خانوارهای محلی که اغلب به‌صورت محلی

کنترل می‌شود و به خوبی برای مدتی طولانی در منطقه توسعه یافته است.

- پایدار، به این معنا که توسعه آن باید در جهت حفظ شخصیت روستایی خاص آن و استفاده از منابع پایدار باشد. به عبارت دیگر گردشگری روستایی باید به‌عنوان یک ابزار بالقوه برای حفاظت و پایداری باشد، نه به‌عنوان ابزاری برای بسط نگرش شهرسازی و توسعه‌ای، از بسیاری از جهات، نمایانگر الگوی پیچیده محیط زیست روستایی، اقتصاد و تاریخ آن.

با تلفیق مبانی نظری اکوتوریسم و روستاهای هدف گردشگری می‌توان روستاهایی را روستاهای هدف گردشگری اکوتوریسمی معرفی نمود که همزمان اهداف گردشگری روستایی و اکوتوریسم را برآورده نمایند، لذا همزمان می‌بایست این روستاها دارای اجتماعی پایدار، در مقیاس روستایی بوده و آنگونه که نمودار شماره 4 نشان می‌دهد، از پنج بعد پایداری تبعیت نمایند.

ن 4. پنج جنبه کلیدی تأثیرگذار بر عملکرد پایدار اجتماعات محلی (فریدمن، 1396).

براساس نمودار مذکور، حکمروایی بخشی نوپا در ملاحظات اجتماعات پایدار است. بر این اساس همه ذینفعان (دولت، بخش خصوصی، بخش نظارت، اپراتورهای گردشگری، اجتماع محلی و جوانان) باید آگاه شوند که لازمه تحقق حفاظت از تنوع زیستی،

روندهای مخربی چون مصرف‌گرایی، استهلاک جمعیت و محیط‌زیست، از بین رفتن تنوع زیستی، پراکندگی شهری و مصرف زمین همگی سبب شده‌اند تا توسعه‌های اکولوژیکی نقش محوری در حل این مشکلات داشته باشند و در توسعه نواحی، مناطق و شهرها مورد استفاده قرار بگیرند.

این جنبش‌ها دارای راهبردهای مشترک زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و حکمروایی هستند و می‌توانند کاملاً خودکفا یا متکی بر خدمات همگانی مرکزی، با تکنولوژی بالا یا پایین، با تمرکز بر نوسازی یا ساخت مجدد، واقع در شهر یا حومه شهر (بیشتر در حومه شهر)، سازمان‌یافته یا خود به خودی، دائم یا موقت و با هدایت از بالا به پایین (توسط دولت یا توسعه‌دهندگان) یا از پایین به بالا (توسط اجتماعات) شکل گیرند (Lovell, 2012: 1). جهت ترسیم اصول توسعه مرتبط با هدف این پژوهش، پنج جنبش اکولوژیکی در مقیاس روستا یا اجتماع محلی مورد مطالعه قرار گرفته است (جدول شماره 3).

رونق اقتصادی و پایداری اجتماعی و فرهنگ هر حوزه اکوتوریسمی، در ارتباط با هدایت آن توسط آموزش محلی و وضع برخی قوانین و مقررات محلی است. این آموزش‌ها می‌تواند در غالب کاروانسراهای آموزشی، آگاه‌سازی اجتماع محلی و واحدهای درسی مدارس برگزار گردند (WTO, 2002: 28 & 35). متقابلاً مناطق طبیعی روستایی به‌عنوان آزمایشگاه‌های طبیعی و موزه‌هایی زنده، تجربه‌های منحصر به فردی برای ساکنان روستا و بازدیدکنندگان به ارمغان می‌آورند. بدین ترتیب مدلی برای ارزیابی هر دهکده اکوتوریسمی ارائه می‌شود که واجد این ابعاد بوده و هدف غایی آن، دستیابی به پایداری در تمامی ابعاد مذکور برای اجتماع محلی روستاست.

جنبش‌های اکولوژیکی در مقیاس اجتماعات محلی

اکوتوریسم با هدف اصلی حفاظت از محیط زیست کمتر به ابعاد توسعه سکونتگاه‌های روستایی می‌پردازد. بنابراین به‌منظور آشنایی با الزامات توسعه در چنین سکونتگاه‌هایی، بررسی جنبش‌های اکولوژیکی مرتبط با اکوتوریسم ضرورت دارد. در دهه‌های اخیر وجود

مفهوم	خواستگاه	جنبش‌های اکولوژیکی
طراحی آگاه منظر که الگوها و روابط موجود در طبیعت را تقلید می‌کند و به تهیه غذای فراوان، فیبر و انرژی برای تأمین نیازهای مردم محلی می‌پردازد. سازمان‌دهی ساختمان‌ها و افراد، مورد توجه کشاورزی ماندگار است. همچنین این بینش کشاورزی پایدار را به‌عنوان یکی از عناصر ثابت آن به رسمیت شناخته است (Holmgren, 2002: 3).	استرالیا David Holmgren & Bill Mollison	کشاورزی ماندگار 1970 (Permaculture)
دهکده‌ها یا مناطق حومه‌ای که پایه اقتصادی آن‌ها کشاورزی، دانه‌های سوختی، توریسم و ... است و بسیاری از چرخه‌های انرژی، آب، منابع غذایی در آن‌ها بسته است. (Barton, 2000: 69).	دانمارک (سمینار اکودهکده‌ها و اجتماع‌های پایدار محلی)	اکودهکده 1990 (Ecovillage)
این رویکرد یک راهبرد یکپارچه نوآورانه برای توسعه روستایی است که هم زمان چالش‌های فقر شدید در بسیاری از حوزه‌هایی که با هم تداخل دارند مانند کشاورزی، آموزش، بهداشت، زیرساخت‌ها، برابری جنسیتی و توسعه کسب‌وکار را حل و فصل می‌کند. دهکده‌های هزاره در پی اثبات این ادعا هستند که با توسعه اجتماع محور می‌توان با فقر در سطح روستا مبارزه کرد. دست یافتن به این هدف با راه‌حل‌های ساده مانند ارائه بذر، کود، دارو، چاه آب شیرین، مصالح برای ساخت مدارس و مراکز خدماتی برای مبارزه با فقر و نائل آمدن اجتماع به دوره جدیدی از سلامتی و فرصت‌هاست (DETR, 2000: 2).	انگلستان DETR Department of the) Environment, Transport and the (Regions	دهکده هزاره 1999 (Millenium village)
این نگرش کمک به اجتماع‌ها برای کل‌نگری در خصوص پایداری است. ساخت مکان‌هایی که با سهم منصفانه‌ای از منابع زمین مردم راحت و مقرون به صرفه زندگی و کار کنند. این رویکرد به‌صورت ویژه به جوامع کمک می‌کند تا با دو چالش پایداری روبه‌رو شوند: - نیاز به کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، تا به مقدار لازم سفر شود و از تغییر خطرناک آب و هوا جلوگیری شود. - نیاز به کاهش مصرف منابع به میزان پایدار (در سطح کره جهان) (Desai, 2009).	انگلستان BedZED Centre	اجتماعات یک سیاره 2003 (One Planet) (Community)
برنامه شهر گذار که می‌تواند یک شهر، روستا، دانشگاه یا جزیره و ... باشد یک پاسخ اجتماع محور در خصوص فشارهای تغییر اقلیم، کاهش سوخت فسیلی، و عمدتاً رکود اقتصادی است (Bodart & Evrard 2011: 210).	ایرلند انگلستان Rob Hopkins	شهرک گذار 2005 (Transition Towns)

ج 3. جنبش‌های اکولوژیکی در مقیاس اجتماعات محلی.

تدوین مدل ارزیابی دهکده اکوتوریسمی

با مروری بر ادبیات تحقیق، با تقاطع دادن اصول اکوتوریسم و جنبش‌های اکولوژیکی در چهار بعد پایداری، اصول بنیادین دهکده اکوتوریسمی به صورت جدول شماره 4 جمع‌بندی شده است.

این اصول که دربرگیرنده اصول مبنای اکوتوریسم و اصول مکمل اجتماعات پایدار هم‌زمان است، در ادامه ابتدا جهت شناخت و تحلیل، سپس ارزیابی گزینه‌ها و نهایتاً ارایه طرح برای روستای مورد پژوهش (وردیج) بکار گرفته و آنگاه برای سایر روستاهای هدف گردشگری بسط داده می‌شود.

مورد پژوهش، روستای وردیج

روستای کوهستانی وردیج با وسعتی حدود 60 هکتار در ناحیه 3 منطقه 22 شهرداری تهران در جنوب غربی حوزه آبخیز وردآورد واقع شده است (تصویر شماره 1). جمعیت روستا براساس آمار اخذ شده از خانه بهداشت در سال 1388، 340 نفر در قالب 83 خانوار بوده و غالب فعالیت اهالی باغداری و دامداری است. جاذبه‌های طبیعی این منطقه شامل اشکال زمین‌شناختی، رودخانه فصلی وردیج، آبشار لت‌مال و باغات هستند. منحصر به فردترین ویژگی وردیج، اشکال تافونی و شواهد سازند توف هستند که با نام‌های مختلفی همچون عروسک یا آدمک‌های سنگی، دامنه ارواح سنگی، یا به گویش ساکنین آدمک‌جیان، شناخته می‌شوند (تصویر شماره 2). آبشار لت‌مال و منظر باغات در جنوب روستا نیز از دیگر زیبایی‌های این منطقه هستند. وجود این جاذبه‌ها به‌علاوه نزدیکی به شهر تهران موجب شده است تا این روستا پذیرای خوش‌نشینان و فعالیت‌های

ورزشی-گردشگری (کوهنوردی، سنگ‌نوردی، صخره‌نوردی، دوچرخه‌سواری کوهستان، موتورسواری کوهستان و آفرودسواری) باشد. با این حال عواملی نظیر عدم مدیریت بازدیدکنندگان، فرسایش زمین، خشکسالی، ویرانی باغات و سیل‌گیری، ارزش‌های زیست‌بوم روستا را در خطر قرار داده است.

در حوزه داخلی روستا، نبود امکانات و فرصت‌های اشتغال ضمن مشکلات سازمانی و زیرساختی موجب شده تا این روستا جزو روستاهای مهاجر فرست قرار بگیرد. بیشتر اهالی در 6 ماه از سال به صورت فصلی به شهر وردآورد یا به تهران مهاجرت کرده و با شروع فصل کار و کشاورزی در تابستان به روستا باز می‌گردند. میزان تعلق خاطر اهالی به بهبود وضعیت روستا در مشارکتشان در فعالیت‌های عمرانی چون ساخت مسجد و برپایی منبع آب پیدا است. با در نظر گرفتن این عوامل می‌توان با سرمایه‌گذاری در بخش توسعه روستایی از طریق صنعت اکوتوریسم ضمن اشتغال‌زایی، به حفاظت از منابع طبیعی پرداخت و وضعیت منطقه و اجتماع محلی را بهبود بخشید.

تعیین مشکلات و تدوین اهداف و سیاست‌ها

روش کار در تعریف روستای وردیج به‌عنوان دهکده اکوتوریسم بدین صورت است که پس از بخش‌بندی مشکلات روستا در چهار بعد زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی-حکمرانیانه هر دهکده اکوتوریسمی، در مراحل بعدی اهداف و سیاست‌ها در دو بعد ماهوی (محیط ساختاری) و رویه‌ای (سازمانی)، تدوین و پس از بیان اهداف به ارائه گزینه‌های طراحی در راستای پاسخگویی به این اهداف پرداخته شد.

اصول سازماندهی دهکده اکوتوریسمی	اصول مکمل: جنبش‌های اکولوژیکی موازی اکوتوریسم					اصول مبنای اکوتوریسم	ابعاد پایداری
	Transition Towns شهرک گذار 2006	Millennium Village دهکده هزاره 2005	One Planet Community اجتماع یک سیاره 2003	Ecovillage اکودهکده 1990	Permaculture کشاورزی ماندگار 1970		
حفاظت ارزش‌های زیست بوم روستا (آب، خاک و ...)	-	حفاظت از منابع طبیعی (آب، خاک و زمین‌های زراعی)	حفاظت از منابع آب حفظ کاربری زمین و ارتباط مناسب با حیات وحش زمین‌های زراعی)	تجدید حیات طبیعت و شهر، بازسازی پس از سانحه	حفاظت از زمین و طبیعت	حفاظت محوری	محیط
تجدیدپذیری تولیدات روستایی	کاهش آلودگی	-	بدون زباله - زیروکسین - مصالح پایدار	ساختمان‌های سبز و مقاوم‌سازی	بدون تولید زباله	کم اثری / غیر مصرفی	
انرژی کارایی روستا	پایداری در انرژی	-	حمل و نقل پایدار	بهبود زیرساخت، آب و انرژی	استفاده و ارزش نهادن به انرژی‌های تجدید پذیر	انرژی کارایی	
طبیعت گسترده و پیوسته و اتصال با زیست‌ساز روستا	-	-	-	-	استفاده و ارزش نهادن به تنوع زیستی	تنوع زیستی	
خودکفایی غذایی روستا	پایداری در زراعت (مزارع انرژی‌های پاک، تولید الوار برای مصالح ساختمانی و کشت گیاهان دارویی)	افزایش تولید محصولات کشاورزی کارآمدی در تولید غذا	غذای محلی و غذای پایدار	غذای محلی و غذای پایدار	به‌دست آوردن محصول	مبتنی بر کشاورزی و غذای محلی	اجتماعی
اجتماع دوستی در میان اهالی روستا	-	-	-	تشکیل اجتماع و استقبال از تنوع	مداخلات مبتنی بر اجتماع محلی	دوستدار اجتماع محلی	
آموزش اجتماع محلی روستا	آموزش مداری	آموزش مداری	-	تحصیل، شبکه‌های اجتماعی و فعالیت داشتن	تحصیل مداری	آموزش اجتماع محلی	
توزیع عادلانه منابع در میان اهالی روستا	عدالت اجتماعی	برابری جنسیتی	برابری اجتماعی	مقتدرسازی (مهارت-های ارتباطی و تصمیم سازی)	ادغام به جای جدا کردن و اعطای حق مالکیت زمین	برابری و اجتماع توانمندی	
مدیریت محوری روستا	دسترسی به اطلاعات، ابزارها، مهارت‌ها، منابع، حمایت و آموزش در مواقع لازم	دسترسی به اطلاعات و آگاهی از حقوق مدنی	-	توانمندسازی و رهبری اجتماع محلی	استفاده از راه‌حل‌های کوچک و تسهیلی در برخورد با مشکلات - حکمروایی عادلانه	مدیریت محوری	اقتصادی
برابری اقتصادی و معیشتی اهالی روستا	-	-	برابری اقتصادی	معیشت شایسته	-	برابری در توزیع درآمد	
خودکفایی اقتصاد محلی روستا	خودکفایی اقتصادی	افزایش تنوع محصولات کشاورزی برای ایجاد درآمد	اقتصاد محلی	اقتصاد محلی، بانک‌ها و پول‌های محلی	چرخش مالی ارز محلی	رونق اقتصادی	
تجارت مشروع روستا	-	-	تجارت مشروع و اخلاقی	-	تجارت مشروع و اخلاقی	حکومت اخلاق بر اقتصاد	
کارآفرینی و تنوع اشتغال در روستا	کارآفرینی شغلی	کارآفرینی (گذار از کشاورزی معیشتی به کشاورزی تجاری)	-	-	-	تنوع اشتغال	حکمرانی فرهنگی
مسئولیت‌پذیری اهالی روستا در برابر طبیعت	-	-	-	-	به‌کارگیری مقررات و پذیرش بازخورد	مسئولیت‌پذیری اخلاقی	
آموزش پایداری محیطی به اهالی روستا	-	-	-	معنویت فعالیت‌های اجتماعی	مشاهده و تعامل با طبیعت	آموزندگی محیط	
زیست‌دوستی و تعامل با طبیعت	-	-	-	ارتباط دوباره با طبیعت	مشاهده و تعامل با طبیعت	علاقه‌مندی به طبیعت	
دوستدار سنت محلی روستا	-	-	حفظ فرهنگ و میراث	هنر، مراسم مذهبی و دگرگونی اجتماعی	فرهنگ مداری	فرهنگ مداری	سلامت
دوستدار سلامتی اهالی روستا	دوستدار سلامتی جسمی	دوستدار سلامتی	سلامتی و خوشحالی	سلامت فردی و سلامت جهانی	سلامتی جسمی و روانی	سلامت مداری	
نگرش کل‌نگر و چند سطحی در طراحی روستا	-	-	-	رویکرد یکپارچه سیستمی به طراحی	طراحی از الگوها تا جزئیات استفاده از خلاقیت و پاسخ به تغییرات	کل‌نگری و چند مقیاسی	

ج 4. تدوین اصول سازماندهی روستاهای هدف اکوتوریسم با تقاطع دادن اصول اکوتوریسم و جنبش‌های اکولوژیکی.

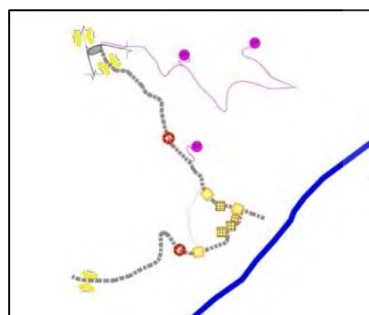
ت 2. آدمک‌های سنگی.

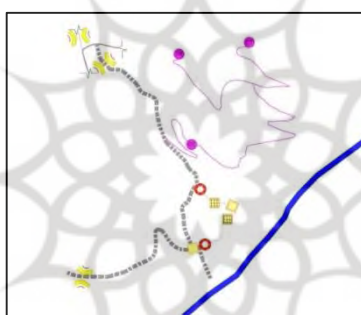
ت 1. موقعیت روستای وردیج.

که بنا به نوع مسیر گردشگری و میزان درجه ادغام گردشگر با اجتماع محلی یعنی نحوه شکل‌گیری ایده دهکده اکوتوریسمی متفاوت است.

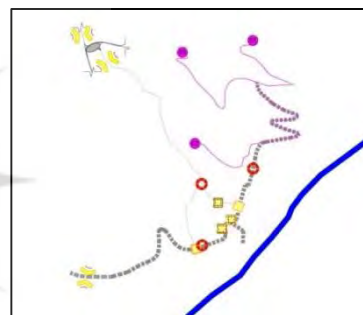
تدوین گزینه‌های طراحی مفهومی سه گزینه مفهومی برای بازتعریف روستای وردیج به‌عنوان دهکده اکوتوریسمی تهیه شد (تصاویر شماره 3)

گزینه مفهومی 3: احیای مسیر اصلی روستا- ادغام حداکثر گردشگر با اجتماع محلی.

گزینه مفهومی 2: احیای مسیر فرعی روستا- ادغام حداقل گردشگر با اجتماع محلی.

گزینه مفهومی 1: مسیر جدید گردشگری در ادغام با روستا- ادغام میانه گردشگر با اجتماع محلی

ت 3. گزینه‌های طراحی دهکده اکوتوریسمی وردیج. مأخذ: نگارندگان.

روستای وردیج برای تعیین گزینه مفهومی برتر مراحل مختلفی شامل مقایسه دودویی عناصر، تعیین بردار ضریب اهمیت، تشکیل ماتریس ناموزون، ماتریس موزون و سوپر ماتریس حد مورد توجه بوده است. با پیروی از ابعاد و اهداف 7 گانه بازتعریف دهکده اکوتوریسمی وردیج، به ترتیب چهار معیار اصلی (زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی -

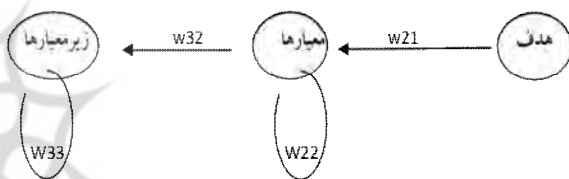
اجرای فرایند تحلیل شبکه‌ای ANP برای انتخاب گزینه برتر

به سبب وابستگی‌های متقابل میان ابعاد و اهداف ساماندهی مورد پژوهش، انتخاب گزینه مفهومی برتر با فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) فراهم آمد. این نرم‌افزار هر موضوع و مسئله‌ای را به‌مثابه شبکه‌ای از معیارها، زیرمعیارها، و گزینه‌ها (عناصر) در نظر می‌گیرد. در

یک زیرمعیار، فراهم آمد و بردار اولویت (ضریب اهمیت) محاسبه گردید (نمودار و جدول شماره 5). این مجموعه محاسبات که ساختار سوپر ماتریس ناموزون را تشکیل دادند، تحت قاعده خاصی پس از نرمالیزه شدن ابتدا به سوپر ماتریس موزون و سپس با رسیدن به توان k (در این تحقیق مقدار $k=295$) به سوپر ماتریس حد تبدیل شدند. در نهایت امتیاز گزینه‌ها طبق ماتریس ارزیابی در جدول شماره 6 تعیین گردید. گزینه مفهومی سوم به سبب امتیاز بالا در اصول زیست محیطی اولویت کلی را به خود اختصاص داد و به عنوان برترین گزینه برای ساماندهی روستا انتخاب شد (جدول شماره 7).

حکروایی) و هفت زیرمعیار (حفاظت از ارزش‌های زیست‌بوم روستا، استفاده بهینه از انرژی و تولیدات روستایی، تقویت طراحی مبتنی بر زیست‌بوم روستا، توانمندسازی اهالی روستا، ایجاد اشتغال و درآمدزایی اهالی روستا، آموزش محیطی به اهالی و گردشگران و تأمین سلامتی روحی و معنوی اهالی روستا) سه گزینه مفهومی در شبکه ANP در نظر گرفته شد. سپس میزان ارجحیت نسبی عناصر از طریق مقایسه دودویی میان معیارهای اصلی با هدف ($w1$)، معیارهای اصلی با یکدیگر ($w22$)، معیارها با زیر معیارها ($w32$)، زیرمعیارها با یکدیگر ($w33$)، هر دو گزینه مفهومی با

عناصر	گزینه‌های مفهومی	زیست محیطی	اجتماعی	فرهنگی - حکمروایی	اقتصادی
گزینه‌های مفهومی	0.212821	0.295631	0.5	0.130395	0.5
زیست محیطی	0.531948	0.257119	0	0.607943	0
اجتماعی	0.065917	0	0	0.065549	0.5
فرهنگی - حکمروایی	0.189315	0.44725	0	0.196114	0
اقتصادی	0	0	0.5	0	0

ن 5. ساخت مدل و تبدیل موضوع به یک ساختار شبکه‌ای. ج 5. مقایسه دودویی و خوشه‌بندی شبکه‌ای معیارها.

ردیف	زیست محیطی			اجتماعی	اقتصادی	فرهنگی - حکمروایی	
	حفاظت از ارزش‌های زیست‌بوم روستا	استفاده بهینه از انرژی و تولیدات روستایی	تقویت طراحی مبتنی بر زیست‌بوم روستا			تأمین سلامتی روحی و معنوی اهالی روستا	آموزش محیطی به اهالی و گردشگران
1	0.066157	0.2	0.022211	0.5	0.333333	0.45	0.5
2	0.087241	0.2	0.074345	0.25	0.333333	0.25	0.25
3	0.212315	0.6	0.199075	0.25	0.333333	0.25	0.25

ج 6. ماتریس ارزیابی؛ ارزش زیرمعیارها در برابر گزینه‌های مفهومی.

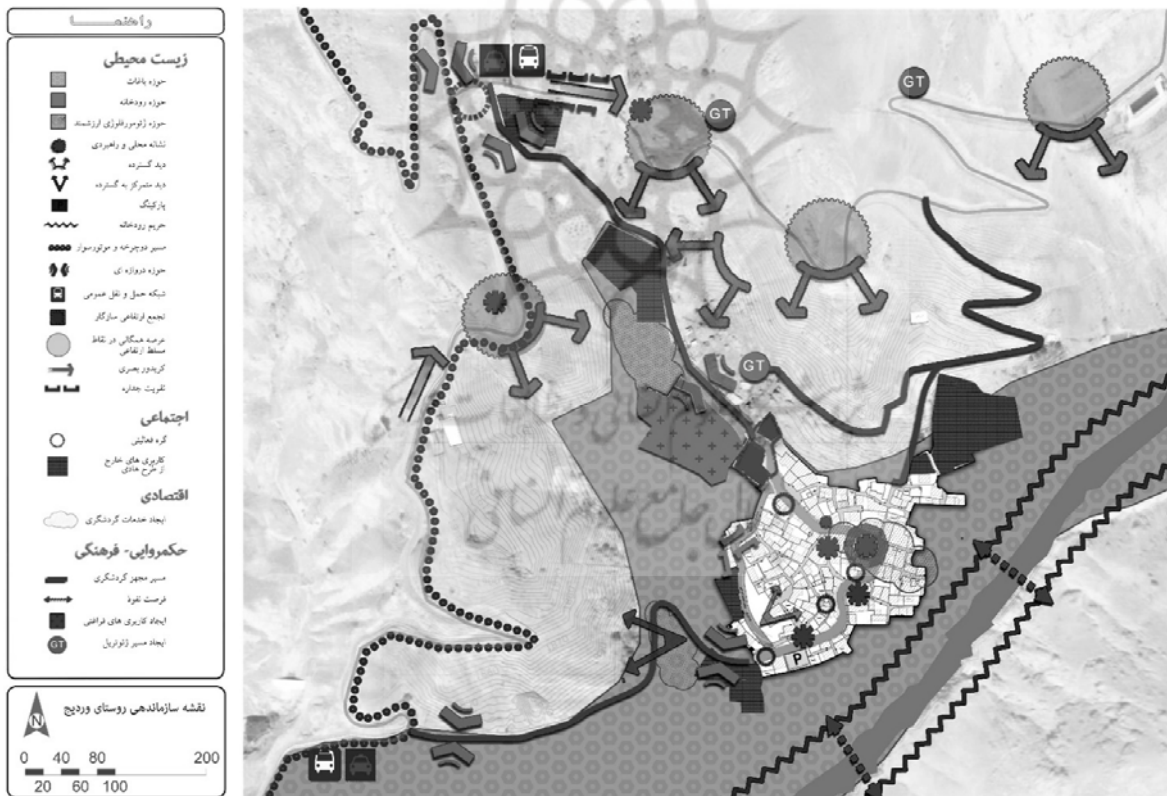
گزینه‌های مفهومی	امتیاز نهایی	امتیاز نرمال	امتیاز نرمال	رتبه
1	0.0489	0.1258	0.1936	سوم
2	0.0873	0.2246	0.3458	دوم
3	0.2524	0.6496	1.0000	اول ✓

ج 7. امتیازدهی گزینه‌ها و انتخاب گزینه مفهومی برتر.

چارچوب طراحی روستای وردیج

پس از ارزیابی‌های صورت گرفته و انتخاب گزینه بهینه، مبتنی بر احیای مسیر اصلی روستا_ ادغام حداکثر گردشگر با اجتماع محلی، چارچوب طراحی روستای وردیج براساس تصویر شماره 4 پیشنهاد گردید. این نقشه شامل مجموعه‌ای از سیاست‌ها و اصول طراحی است که انعکاس فضایی آن‌ها به صورت یک چشم‌انداز دو بعدی (نقشه دیاگراماتیک) از زیرساخت‌های مورد نیاز آینده ناحیه جهت تعریف وردیج بعنوان یک دهکده اکوتوریسمی است. در این طرح، محور اصلی روستا، احیا شده و بستری برای تعامل گردشگر و اجتماع محلی ایجاد می‌شود. در راستای احیای این محور، کریدورهای بصری موجود تقویت و نقاط مسلط منظرگاهی و

ورودی‌های تعریف شده، هریک فرصتی را برای لذت بردن از محیط طبیعی روستا را برای هر دو اجتماع (گردشگر و اهالی روستا) فراهم می‌آورد. گردشگران در این مسیر با هویت روستا و اجتماع محلی آشنا شده و از منظر معماری و طبیعی و آموزه‌های خودکفایی اجتماع محلی مانند منظرسازی خوراکی و کمپوست‌سازی دیدن می‌کنند. مسیر اصلی روستا، همچنان که کارکردی ویژه برای اهالی روستا دارد، فرصت آشنایی با بافت متجانس روستا و مسجد به عنوان نقطه کانونی را برای گردشگر، فراهم آورده و کاربری‌های خرده‌فروشی، رستوران و اقامتگاه‌های محلی فرصتی برای درآمدزایی اهالی از طریق فروش محصولات خوراکی خانگی و صنایع دستی ایجاد می‌نماید.

ت 4. چارچوب طراحی دهکده اکوتوریسمی وردیج. مأخذ: نگارندگان.

ارزش پدیده‌های زمین‌شناسی منحصر به فرد، ضمن ایجاد فرصت ویژه ارتباط با طبیعت بکر در اطراف کلان‌شهر تهران، امکان شناخت پدیده‌های زمین‌شناختی این حوزه را در ژئوتریل‌های مربوطه با کمک راهنمایان محلی فراهم می‌آورد.

حوزه‌های آموزشی - گردشگری روستا با ایجاد فضاهایی جهت کمپوست‌سازی، منظرسازی خوراکی، مدرسه تعالیم پایداری و ایستگاه مسیرهای ویژه گردشگری امکان مشارکت اجتماع محلی در معرفی جاذبه‌ها و تعالیم اجتماع پایدار را فراهم می‌آورد.

گردشگر با قدم نهادن به مسیر مجهز گردشگری با راهنمایی ساکنان محلی با عروسک‌های سنگی، رودخانه و تاریخچه و آداب و مراسم روستا آشنا می‌شود، ضمن آنکه از محدوده مشخصی از باغات می‌تواند میوه بچیند، خریداری کند و با تعالیم پایداری و خودکفایی آشنا شود. تدوین گره‌های فعالیتی متعدد در طول این مسیر، فرصت حضور بیشتر اهالی را فراهم آورده، آن‌ها را نیز تبدیل به بازیگری فعال در عرصه اکوتوریسم روستا می‌نماید.

یافته‌های تحقیق - بسط تجارب وردیج

با توجه به مباحث مطرح شده از مطالعه اکوتوریسم، توسعه‌های اکولوژیکی و روستای وردیج می‌توان اصول و اجزای توسعه روستاهای هدف را در ابعاد چهارگانه اکوتوریسم در مدل زیر بازشناسی نمود (جدول شماره 8) که طراح می‌کوشد از طریق طراحی چند بعدی، به هر یک از اصول و اجزای مطرح در آن پاسخ دهد.

ابنیه پلکانی در هماهنگی کامل با معماری روستایی هویت منحصر به فرد وردیج را نمایش می‌دهند. توسعه ساخت و ساز در لبه‌های غربی و شرقی این حوزه به جای ابنیه مخروطی توصیه می‌شود. شیب پایین زمین در این بخش امکان ساخت در تداوم الگوهای معماری حوزه‌ها و باغات مجاور را فراهم کرده و فرصت نفوذ مناسبی را برای خانه‌های مجاور مسیل در حریم مناسب به درون باغات ایجاد می‌نماید. این حوزه، به‌عنوان حوزه‌ای خصوصی برای زندگی اهالی روستا به دور از فعالیت‌های گردشگری حفظ می‌شود. این حوزه همچنین می‌تواند وظیفه تأمین اقامتگاه‌هایی برای استقرار گردشگرانی که تمایل به سپری کردن شب در روستا و خانه‌های محلی را دارند، به عهده گیرند.

علاوه بر حفظ فضاهای فرهنگی تاریخی هر روستا توصیه می‌شود سرمایه‌گذاری‌هایی در کنار بهره‌مندی از طبیعت بکر انجام بگیرد. تأمین امکانات زیرساختی برای فعالیت‌هایی همچون دوچرخه‌سواری، بازدیدهای گیاه‌شناسی و زمین‌شناسی از این دست فعالیت‌هاست. پیشنهاد می‌شود چنین حوزه‌های تفریحی فرا روستایی، با کمک سرمایه‌گذاران خصوصی و نظارت اجتماع محلی صورت پذیرد و درآمدزایی حاصل از این فعالیت‌ها، از طریق بکارگیری اجتماع محلی، نصیب اهالی روستا شود.

جاده وردیج - واریش می‌تواند با داشتن نقاط مسلط منظرگاهی، فضای فراغت ساکنین و افرادی که به روستا می‌آیند را در طی مسیر تأمین می‌کند. این نواحی به دلیل دید و منظر به باغات و منظر واجد

بُعد	اصول	مورد پژوهش: وردیج	استخراج اجزای طراحی برای سایر دهکده‌های اکوتوریسمی
زیست محیطی	حفاظت ارزش‌های زیست‌بوم روستا	تجدید توسعه اراضی، معرفی خط محدوده روستا حفظ و احیا باغات و پوشش گیاهی ایجاد مراکز خدماتی محیطی و امدادی تدقیق حریم کیفی رودخانه ساخت و ساز همخوان با توپوگرافی	حفظ و تقویت پوشش گیاهی حفاظت از حوزه‌های آبخیز (دریاچه، رودخانه، آبشار و ...) حفاظت از زمین (پدیده‌های زمین‌شناختی و جلوگیری از فرسایش خاک) حفاظت از حیات وحش
	تجدیدپذیری تولیدات روستایی	استفاده از مصالح بومی سنگ و خاک ایجاد پارکینگ سبز عدم تخلیه فاضلاب به آبراهها مدیریت خطر سیل جلوگیری از فرسایش خاک تقویت اصول بازآفرینی	بازیافت آب خاکستری بازیافت پسماند و مواد زاید (کمپوست سازی و ...) استفاده از مصالح بومی
	انرژی کارایی روستا	اتصال ساخت و ساز به بدنه‌های صخره‌ای روستا استفاده از کف نفوذپذیر در جذب آب استفاده از سیستم زهکشی پایدار ایجاد حمل‌ونقل عمومی و سبز با مشارکت اهالی	تولید انرژی از منابع تجدید پذیر استفاده از حمل‌ونقل پایدار (بدون کربن)
	خودکفایی غذایی روستا	استفاده از تولیدات محلی روستا: شیرینی‌های خانگی، مربا و .. استفاده از محصولات باغی روستا استفاده از داروها و دمنوش‌های گیاهی روستا	بهره‌گیری از منابع ابی موجود برای آشامیدن (چشمه، قنات و ...) پرورش صیفی‌جات و مرکبات پرورش دام، طیور و تهیه لبنیات بهره‌گیری از فرآورده‌های دریایی (ماهی، میگو و ...)
اجتماعی	طراحی دوستدار زیست‌بوم روستا	تقویت فضاهای سبز موجود تقویت مسیل تقویت دید به بدنه‌های خاص آدمکی	طراحی سازگار با اقلیم و بستر محیطی منطقه‌بندی سایت گردشگری براساس حساسیت و ظرفیت زیستگاهها ایجاد مسیر گردشگری
	طراحی مبتنی بر اجتماع دوستی در میان اهالی	استقرار میلمان در فضاهای همگانی روستا از میان بردن فضاهای رها شده تقویت انسجام مسیر همگانی	طراحی همه شمول برای افراد کم توان تقویت و ایجاد عرصه همگانی تقویت و ایجاد مکان‌های سوم
	توزیع عادلانه منابع در میان اهالی روستا	بهرمندی عادلانه گروه‌های محروم از منابع تجویز اجازه دخل و تصرف در تبعیت از قوانین	سهم عادلانه اهالی از منابع طبیعی
	احترام به حقوق مدنی اهالی	ایجاد انجمن جوانان و زنان روستا افزایش نقش دهباری ایجاد کمیسیونی متشکل از سازمان‌های مرتبط	احترام به حقوق همه اهالی اعم از گروه‌های آسیب‌پذیر افزایش نقش اهالی در تصمیم‌سازی‌های مرتبط با روستا
اقتصادی	برابری معیشتی اهالی روستا	راه‌اندازی مجدد معازنه‌ها فروش محصولات خانگی و تولیدات کشاورزی	توسعه یکپارچه روستایی و ایجاد زیرساخت برای استفاده همگان احترام به تساوی حقوق زن و مرد و گروه‌های آسیب‌پذیر
	خودکفایی اقتصادی و کارآفرینی محلی روستا	تأمین مرکز خدماتی پذیرایی (اقامتگاه‌های محلی) ایجاد تیم امداد و نجات روستایی همکاری با اپراتورهای گردشگری تعریف پروژه‌های گردشگری	برندینگ اقتصادی محصولات محلی و صادرات آنان (محصولات کشاورزی، مواد معدنی و ...) خدمات رسانی و درآمدزایی اهالی از صنعت گردشگری (اقامتگاه و رستوران محلی) ایجاد تیم امداد و نجات روستایی در برخورد با سوانح
	تجارت مشروع روستا	فروش صنایع بومی، گیاهان دارویی و خوراکی جلوگیری از شکار و ...	منع شکار غیرقانونی منع فروش مواد مخدر
	مسئولیت‌پذیری اهالی روستا	ایجاد غرفه‌های بازیافت استفاده از مصالح تجدیدپذیر	حفظ پاکیزگی محیطی ایجاد حداقل ردیاب اکولوژیکی رعایت ضوابط ساخت‌وساز (حریم رودخانه، برق و گسل)
فرهنگی	زیست دوستی	تقویت غنای حسی دید به منظر طبیعی، آدمک‌های سنگی، گیاهان	ایجاد فرصت تجربه گردشگر در تماس با محیط طبیعی و حیات وحش
	دوستدار سلامتی اهالی روستا	تأمین مسیریهای پیاده، دوچرخه و موتورسواری ایجاد فضاهای ابرای فعالیت‌های ورزشی ی از منابع تجدید پذیرت ایجاد کاربری‌های فراغتی	تأمین کاربری‌ها و فعالیت‌های فراغتی، ورزشی تأمین کاربری درمانی - بهداشتی
	دوستدار سنت محلی اهالی روستا	افزایش دید به عناصر شناختی روستا طراحی توسعه‌های جدید با احترام به هویت روستا تقویت خاطره‌های جمعی حفظ کیفیت چادرهای طبیعی، آدمک‌های سنگی	معرفی آداب و رسوم و مناسک‌های محلی به گردشگر احترام گذاشتن به سنت و فرهنگ اجتماع محلی
	آموزش اجتماع محلی روستا	آموزش زنان روستا به تولید محصولات بومی، شیرینی‌های محلی، مربا و ... آموزش مردان بیه هدایت توره‌های هفتگی کوهنوردی و دوچرخه‌سواری	آموزش راهنمایان محلی آموزش زنان برای تولید صنایع بومی آموزش اهالی در برخورد با سوانح طبیعی آموزش اهالی در خصوص حقوق و قوانین مدنی آموزش اهالی در اجرای اصول زندگی پایدار
	آموزش محیطی توسط اهالی روستا به گردشگران	آموزش محیطی به گردشگر توسط اهالی محلی ایجاد مسیر گردشگری ایجاد مرکز تحقیقاتی	آموزش محیطی به گردشگر (ایجاد مسیر گردشگری، راهنمایان محلی، علائم) آموزش اصول زندگی پایدار به گردشگر آموزش گردشگر در برخورد با شرایط بحرانی (گیاهان سمی و ...)
	طراحی هویت‌مند	استفاده از الگوی معماری بومی: سایط، طراحی روی شیب، بالکن‌ها استفاده از مصالح بومی، چوب، سنگ و ...	حفظ و استفاده از الگوهای معماری بومی حفظ خطوط آسمان، دید و منظرهای موجود استفاده از مصالح بومی

ج 8. اصول و اجزای پیشنهادی برای ساماندهی روستاهای هدف. مأخذ: نگارندگان.

توسعه و عمران روستایی در چند دهه اخیر همواره یکی از دغدغه‌های اصلی برنامه‌ریزان کشور بوده است. تفاهمنامه «روستاهای هدف گردشگری» با ایجاد زیرساخت‌های گردشگری و به تبع، توسعه روستایی از این جمله است. با این وجود در طی دهه گذشته روستاهای منتخب عموماً تنها با یدک کشیدن این نام فعال بوده‌اند و همین امر ایجاد برنامه‌ای برای ساماندهی این روستاها را ضرورت می‌بخشد. در همین راستا در این مقاله، مدل دهکده اکوتوریسمی جهت کاربست در چنین روستاهایی تدوین شده است که دو مفهوم اکوتوریسم و روستای هدف گردشگری را در مفهوم یگانه‌ای با عنوان دهکده اکوتوریسمی متصور می‌سازد. در چنین دهکده‌ای، اکوتوریسم با اصل بنیادین آموزش از زیرمجموعه گردشگری پایدار به عنوان راهکاری برای بازآفرینی روستاهای دارای ویژگی‌های اکولوژیک و به عنوان هدف گردشگری اکولوژیک روستایی بکار گرفته شده است:

"کاربست موضوع گردشگری اکولوژیک (اکوتوریسم) در موضع (اجتماعات مبتنی بر جنبش‌های اکولوژیکی) و شکل‌گیری مفهوم دهکده اکوتوریسمی".

این مدل مفهومی جهت بازآفرینی روستای هدف گردشگری تهران، «وردیج» به جهت وجود جاذبه‌های منحصر بفرد طبیعی چون عروسک‌های سنگی و طبیعت بکر که متأسفانه همچنان از درجه بالایی از مهاجرت و متروکه شدن برخوردار است، بکار گرفته شده و نشان داد این رویکرد با هدف حفاظت از مناطق طبیعی و ورود گروه‌های جمعیتی جدید (توریست) توأمان با تقویت اجتماعات، فرهنگ و مدیریت محلی، به دنبال ایجاد پایداری در ابعاد چهارگانه زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی، حکمروایی و فرهنگی است و براین باور است

که این سکونتگاه‌ها تنها با حفظ کالبد، نمی‌توانند پایدار بمانند، لذا پیشنهاد مدلی همه جانبه که ارتقای کالبدی در آن نه هدف اصلی که خروجی اقدامات است، الزامی است. مدلی که در آن بعد کالبدی نه بعدی جدا از سایر ابعاد، بلکه برخواسته و منتج شده از ابعاد فراگیرتری چون ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی - حکمروایی است و با تبعیت از اجزا و اصول طراحی در هریک از ابعاد، نقش حیاتی در شکل‌گیری روستاهای هدف گردشگری خواهد داشت.

پی‌نوشت

1. برخی صاحب‌نظران (فنل، باکلی و TIES: انجمن بین‌المللی اکوتوریسم)، در طی سالیان به تکمیل گفتار خود پرداخته‌اند.
2. Organization for Economic Cooperation and Development

فهرست منابع

- جهانیان، منوچهر؛ زندی، ابتهال. (1390). اکوتوریسم، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران.
- رازی، لیلی. (1394). تدوین چارچوب طراحی با رویکرد اکوتوریسم جهت توانمندسازی جوامع محلی نمونه موردی: روستای وردیج (استان تهران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، ایران.
- شهپازی، اسماعیل. (1389). درآمدی بر آسیب‌شناسی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- فریدمن، آوی. (1396). بنیان محله‌های پایدار، ترجمه مرجان‌السادات نعمتی مهر و امیر یداله‌پور. دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- کمانی، آذر. (1392). نا کجا آبادی به نام روستاهای هدف گردشگری، روزنامه جام جم، 6 آذر.
- مهندسین مشاور آب اندیشان آذر. (1389). طرح هادی (بازنگری) روستای وردیج، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان تهران.
- Barton, H. (2000). Sustainable Communities: The Potential for Eco-Neighbourhoods. Earthscan Publications Ltd, UK.

- Available at <http://www.oecd.org/dataoecd/31/27/2755218.pdf>. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (2007) Tourism. Available at http://www.oecd.org/searchResult/0,3400,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html.
- Ross, S., & Wall, G. (1999). Ecotourism: towards congruence between theory and practice. *Tourism management*, 20(1), 123-132.
- Sadler, Barry. (1990). Sustainable development, northern realities and the design and implementation of regional conservation strategies. *Achieving sustainable development through northern conservation strategies*, 3-31.
- Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and the Empowerment of Local Communities. *Tourism Management*, 20, 245-249.
- The International Ecotourism Society (TIES) (2015)
- Available at <http://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism>
- Tickell, C. (1994) Foreword. In: Cater, E. and Lowman, G. (eds) *Ecotourism: a Sustainable Option?* John Wiley & Sons, Brisbane, pp. ix-x.
- Trukhachev A. (2015), *Methodology for Evaluating the Rural Tourism Potentials: A Tool to Ensure Sustainable Development of Rural Settlements*, *Sustainability* 2015, 7, 3052-3070.
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO) (2002) *Tourism and Poverty Alleviation*. Madrid:WTO-OMT.
- UNWTO, (2012), *What Is Tourism?* - Available at: <http://www.tugberkugurlu.com/archive/definintion-of-tourism->
- unwto-definition-of-tourism-what-is-tourism/; Sustainable Development of tourism – available at: <http://sdt.unwto.org/en/content/about-us-5>.
- Wallace, G.N. and Pierce, S.M. (1996) An evaluation of ecotourism in Amazonas, Brazil. *Annals of Tourism Research* 23(4), 843-873.
- Wearing, S., & Neil, J. (1999). *Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities* Butterworth-Heinemann.
- Weaver, D. B. (2001). *The Encyclopedia of Ecotourism*, CABI Publishing, New York.
- Weaver, D. B., & Lawton, L. J. (2007). Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism management*, 28(5), 1168-1179.
- Wood, M. (2002). *Ecotourism: Principles, practices and policies for sustainability*. UNEP.
- Ziffer, K.A. (1989) *Ecotourism: the Uneasy Alliance*, Working Paper no. 1. Conservation International, Washington, DC.
- <https://doi.org/10.22034/38.165.141>
- Blamey, R. K. (1997). Ecotourism: The search for an operational definition. *Journal of sustainable tourism*, 5(2), 109-130.
- Bodart, M. et al (2011). *Architecture & Sustainable Development (vol.1): 27th International Conference on Passive and Low Energy Architecture*, Pu De Louvain edition, pp: 210.
- Brandon, K. 1996. *Ecotourism and Conservation: A Review of Key Issues*. Washington, DC: The World Bank.
- Bricker, K. (2013). Ecotourism as a venue for environmental and social justice: A case study of a Fijian vanua. *Just leisure: Things that we believe in*, 160-66.
- Buckley, R. (1994) A framework for ecotourism. *Annals of Tourism Research* 21 (3), 61-665.
- Buckley, R. C. (2009). *Ecotourism: Principles and Practices*, Oxford, UK.
- Ceballos-Lascuráin, H. (1987) The future of ecotourism. *Mexico Journal* January, 13-14.
- Ceballos-Lascurain, H. (1996). *Tourism, ecotourism, and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development*. Iucn.
- Desai, P. (2009) *One Planet Communities: A Real Life Guide to Sustainable Living*, John Wiley & Sons Ltd, United Kingdom.
- DETR (2000) *Millennium Villages and Sustainable Communities*, London: DETR.
- Fennell, D. A. (2015), *Ecotourism*, Routledge, New York.
- Fennell, D. A., & Dowling, R. K. (Eds.). (2003). *Ecotourism policy and planning*. CABI.
- Fennell, D. A., & Eagles, P. F. (1990). Ecotourism in Costa Rica: a conceptual framework. *Journal of park and recreation administration*, 8(1), 23-34.
- Fennell, D.A. (1999) *Ecotourism: an Introduction*. Routledge, London
- Goodwin, H. (1996) In pursuit of ecotourism. *Biodiversity and Conservation* 5 (3), 277-291.
- Hetzer, W. (1965) *Environment, tourism, culture*. Links July, 1-3.
- Hill, J. L., & Gale, T. (Eds.). (2009). *Ecotourism and environmental sustainability: principles and practice*. Ashgate Publishing, Ltd.
- Holmgren, D. (2002). *Permaculture: Principles & Pathways beyond Sustainability*, Holmgren Design Services, Australia.
- Honey, M. (2008). *Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise?* ,Island Press, Washington, DC.
- Lovell, H 2012, *Eco-communities*. in SJ Smith, M Elsinga, L Fox O'Mahony, O Seow Eng & S Wachter (eds), *International Encyclopedia of Housing and Home*.
- Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (1994) *Tourism Strategies and Rural Development*.